

me> als methodisches Prinzip in der Theologie (Evangelische Theologie 13 (1953)).

Till 100-årsminnet av Iwands födelse utgav Bertold Klappert, professor vid den kyrkliga högskolan i Wuppertal, tillsammans med Manfred Schulze *Aus der Umkehr leben. Hans Joachim Iwand 1899-1999*. Boken är en uppsatssamling som går tillbaka på några seminarier avsedda att högtidlighålla hans minne.

Två av uppsatserna rör Iwands Luther-förståelse. Manfred Schulzes bidrag *Kampf um Luther im Dritten Reich* visar att Iwands Luther-tolkning var en luthertolkning mot tidsandan. Karl-Heinz zur Mühlen kompletterar bilden. Heiner Faulenbach beskriver Iwands roll under kyrkokampen. Bertold Klapperts uppsats *Die Thora ist immer geistlich* belyser temat lag och evangelium. Josef Smolik klargör Iwands relationer till Tjeckoslovakien, Josef Hromadka och den kristna fredskonferensen i Prag. Albrecht Grönzinger skriver om Iwands homiletik.

Iwand är en teolog som evangelisk teologi fortfarande kan lära mycket av.

Axel W. Karlsson

Carl F. Hallencreutz: *Yngve Brilioth. Svensk medeltidsforskare och internationell kyrkoledare. Utgiven av Katharina Hallencreutz. 319 sid. Studia Missionaria Svecana LXXXV. Uppsala 2002.*

För *Svensk Teologisk Kvartalskrift* spelade Yngve Brilioth en stor roll. Han började medarbeta där redan i dess första nummer 1925. Inte minst gjorde han en stor insats genom att uppmärksamma vad som hände i den anglikanska kyrkan. Sedan han blivit professor i praktisk teologi i Lund 1929 tog han ett allt större ansvar för publikationen. Han var en förmedlande länk mellan teologerna i Uppsala och de i Lund. 1933 efterträdde han Gustaf Aulén som exekutivt ansvarig för *STK*. När han var biskop i Växjö lämnade han år 1942 redaktionen och gjorde det under hedrande omständigheter. Hans efterträdare som redaktör, Ragnar Bring, hade skrivit en mycket okritisk rapport från ett seminarium i Lutherakademien i Sondershausen, och föreståndaren där, den kämpande nazisten Carl Stange, fick en mot Tredje riket politiskt korrekt föreläsning införd i *STK*. Mot detta protesterade Brilioth bland annat med sin avsägelse. Icke desto mindre fortsatte han att medarbeta i skriften under 1940- och 50-talen. När han 1958 avgick som ärkebiskop, gav *STK* honom sin hyllning genom att ett helt nummer var ägnat Brilioth och hans gärning.

Om Yngve Brilioth har skrivits en stor biografi av professorn i missionsvetenskap Carl F Hallencreutz. Författaren dog under pågående slutredigering av arbetet. Enligt förordet förelåg då ett i det närmaste

tryckfärdigt manuskript, och docent Sigbert Axelson tog ett ansvar för återstående redaktionellt arbete.

Biografin hör också hemma i Vitterhetsakademiens serie forskarbiografier, och akademien har, liksom Svenska Institutet för Missionsforskning, gjort det möjligt att publicera verket.

Yngve Brilioth är förstas synnerligen väl värd en gedigen levnadsteckning. Hans forskningsinsatser är mycket imponerande, och den sidan av hans verksamhet motiverar att boken är en i raden av forskarbiografier. Men han var ju samtidigt väsentligt mer än forskare. Bokens undertitel gör honom inte riktigt rättvisa. Han var mer än medeltidsforskare, sysslade en hel del även med 1800- och 1900-talen. Vidare var han inte bara en internationell kyrkoledare utan i allra högsta grad också en svensk.

Carl F. Hallencreutz har lagt ned ett mycket stort arbete för att teckna biografin, och det är väl att hans efterlevande hustru, och även medarbetare, sett till att verket blivit tryckt. Arbetets omfattning framgår bland annat av den 32-sidiga bibliografin. Inte minst är det en mängd otryckta källor från många arkiv som genomgått och utnyttjats. Ett viktigt arkiv saknas dock, och det är Brilioth-arkivet, deponerat i Carolina Rediviva. Det har inte författaren fått tillträde till, vilket är både beklagligt och anmärkningsvärt.

De många breven och det övriga otryckta materialet som Hallencreutz utnyttjar bidrar till en personlig bild av den biograferade. Men en risk finns med detta material. Forskaren kan bli så förtjust i det att författaren låter de otryckta källorna ta en alltför stor plats på bekostnad av de tryckta. Det är viktigt att minnas det kanske självklara att det är genom den tryckta produktionen som en offentlig person främst gör sin insats både som forskare och som opinionsbildare. Helt har inte Hallencreutz kunnat lägga band på sin förtjusning i de otryckta källorna. Det är t. ex. av måttligt intresse att via Lunds domkyrkoförsamlings kyrkoråds protokoll få reda på diskussionen om vilka gudstjänsttiderna skulle vara i domkyrkan.

Det är en på många sätt intresseväckande framställning som Hallencreutz ger. Bland annat får läsaren en god teckning av Yngve Brilioths föräldrar och av hans bildningsgång. Men en del saknas. Knappast något säges om Yngves bröder. Ja det nämns att brodern Åke omkom i en flygolycka 1918. Han var militär och flygare. Men inget säges om brodern Börje, och denne är intressant. Han blev chef för *Stockholms-Tidningen* och medverkade till att denna tidning hade en protysk och pronazistisk inriktning. Genom att Börje inte finns med i biografin, ställs aldrig den naturliga frågan varför bröderna fick så olika inställning till nazismen. Yngve Brilioth var en konsekvent antinazist. Brilioth markerade sitt avståndstagande till Hugo Odeberg, inte bara teologiskt utan

minst lika mycket politiskt. På motsvarande sätt tog han kraftigt avstånd från sin företrädare som biskop i Växjö, Sam Stadener. I sitt herdebrev 1938 är Brilioth tydlig om nazismen. Intressant är att han visar på att en viss liberalteologi i Tyskland lett över till stöd för denna lära. Han är också uppmärksam på nazistiska sympatier som fanns inom Växjöstiftet. Vi vet att John Cullberg två år senare hade en helt annan attityd i sitt herdebrev. Det kunde vara en god mindre forskningsuppgift att studera de nytillträdande biskoparnas ställningstaganden till samhällsföreteelser inte minst under 1930- och 40-talen.

Hallencreutz säger också mycket litet om den familj Yngve Brilioth bildade tillsammans med ärkebiskopsdottern Brita. Barnen är inte omnämnda alls; av dem är operasångaren Helge Brilioth mest känd. När Yngve Brilioth blev ärkebiskop 1950 hänvisar Hallencreutz till att Gustaf V lovat sin drottning Viktoria att om någon av Nathan Söderbloms svärsöner kom på förslag till ärkebiskop skulle denne utnämnas. Nu spelade inte den äldre kungen någon roll för ärkebiskopsutnämningen. Däremot regeringen. I Tage Erlanders dagböcker, utgivna efter Hallencreutz' bortgång, står för den 20 februari 1950: «Förbluffande att Quensel tydligen ämnar driva Brilioth till ärkebiskopposten. Historien med hans biskoppinnas eskapader tycks uteslutande roa Sköld. Mig roar den i alla fall inte. — Emellertid har naturligtvis Sköld rätt så långt att om Quensel har bestämt sig för Brilioth blir det ingen som tar upp strid med honom, även om de flesta ogillar valet.»

Hallencreutz' bok är välskriven och bjuder på en intressant läsning. Dock saknar man frågeställningar. Utan frågor blir det inga tydliga svar. En fråga ligger i ett omdöme som professorskollegan och konsthistorikern Ragnar Josephson gav vid Brilioths bortgång. Josephson erinrade sig med tacksamhet hur Brilioth uttalade att den andliga friheten var all kulturs livsvillkor och hur han kämpade mot den totalitära staten. Mot den bakgrunden beklagade Josephson Brilioths kritiska hållning till sin samtids litteratur och dess «öppenhet, varmed ömtåliga livsområden blottades».

När en biografi skrives över en person med en så imponerande och samtidigt mångskiftande livsinsats som Yngve Brilioth, då önskar man en sammanfattning som söker analysera drivkrafterna och ger en bild av vad som personen själv ansåg vara särskilt viktigt.

Sverker Oredsson

John D. Caputo (ed.): *The Religious. Blackwell Readings in Continental Philosophy*. 322 sid. Blackwell Publishers, Oxford 2002.

Vem kommer efter metafysikens Gud? Vad kommer efter onto-teo-logien, de klassiska försöken att med hjälp av förnuftsmässiga resonemang och naturvetenskaplig forskningsresultat dra slutsatser om Guds väsen och Guds existens? Kring de två frågeställningarna kretsar den artikelsamling som John D. Caputo har sammanställt.

Antologin är uppdelad i två olika avdelningar. Den första avdelningen utgörs av åtta klassiska texter som behandlar religiös tro ur ett kontinentalfilosofiskt perspektiv. Tre av texterna är skrivna av Søren Kirkegaard, två av Martin Heidegger, de övriga tre av Emmanuel Lévinas, Jacques Derrida och Luce Irigaray.

Den andra avdelningen består av tolv artiklar som tar sitt avstamp i de reflektioner som de klassiska texterna ger uttryck för och utvecklar kritiska och konstruktiva perspektiv mot bakgrund av dem. Bland författarna återfinns bland andra Jean-Luc Marion, Ellen T. Armour, Grace M. Jantzen, Charles E. Winquist, Merold Westphal och Sharon Welch.

The Religious är en volym i serien *Blackwell Readings in Continental Philosophy* och artikelurvalet styrs, precis som i seriens övriga volymer, av ambitionen att samlingen ska ge en introducerande överblick över det kontinentalfilosofiska tänkandet. Varje volym i serien sätter ett centralt tema i den filosofiska debatten i centrum. I *The Religious* är det, som titeln anger, religiös tro som är det sammanhållande reflektionsområdet.

Boken vänder sig främst till oss som visserligen reflekterar kring religiös tro men som inte gör det ur ett kontinentalfilosofiskt perspektiv. De tänkare som arbetar med religiösa frågor inom den kontinentalfilosofiska traditionen har med största sannolikhet redan läst och bearbetat de klassiska texterna. Artiklarna i antologins andra del kan tillföra kontinentalfilosofiskt inriktade teologer och filosofer nya insikter och perspektiv. Boken som helhet har dock en introducerande ambition och karaktär.

Fungerar den då som en introduktion? Ger den en överblick över det kontinentalfilosofiska tänkandet kring religion som är tillgänglig och inspirerande också för oss som arbetar inom andra filosofiska traditioner?

Svaret är, som så ofta i filosofiska sammanhang, «både ja och nej». För mig, som ägnar mig åt att utveckla en non-metafysisk uppfattning om Gud, skapas en naturlig ingång i ämnet genom frågan vem som kommer efter metafysikens Gud. Jag känner igen den frågeställningen och kan återvända till den, även under läsningen av de texter i antologin som svårligen låter sig relateras till den religionsfilosofiska tradition som jag känner mig hemma i. Bokens ambition är att överbrygga klyftan mellan den kontinentalfilosofiska och den analytiska filosofin. Jag förmår under